

Prechodné javy v elektrických obvodoch

Meranie na sériovom RLC obvode

Všeobecne:

Budeme vyšetřovať priebeh prúdu, ktorý preteká sériovým RLC obvodom po náhlom pripojení stacionárneho napätového zdroja s napätím U k obvodu. Predpokladáme nulové počiatkové podmienky (nenabitý kondenzátor a indukčnosť bez magnetického poľa). Popísaná situácia je ekvivalentná vyšetřovaniu prúdu v sériovom RLC obvode, ktorý neobsahuje zdroj napätia, ale má nenulovú počiatkovú podmienku realizovanú nabitým kondenzátorom s počiatkovým napätím U .

Úlohy:

- 1) Vypočítajte hraničný odpor R_h zadaného RLC obvodu!
- 2) Celkový odpor obvodu R nastavte väčší alebo práve rovný hraničnému odporu R_h a pozorujte priebeh prúdu $i(t)$. Meraním určte veľkosť a čas maxima prúdu!
- 3) Celkový odpor obvodu R nastavte menší ako hraničný odpor R_h a pozorujte priebeh prúdu $i(t)$. Meraním určte veľkosť a čas prvého maxima prúdu, veľkosť a čas prvého minima prúdu a čas, keď prúd prechádza cez nulovú hodnotu!
- 4) Všetky namerané hodnoty porovnajte s vypočítanými!

Použité prístroje:

U - jednosmerný zdroj napätia,

R_z - ochranný odpor C - kondenzátor

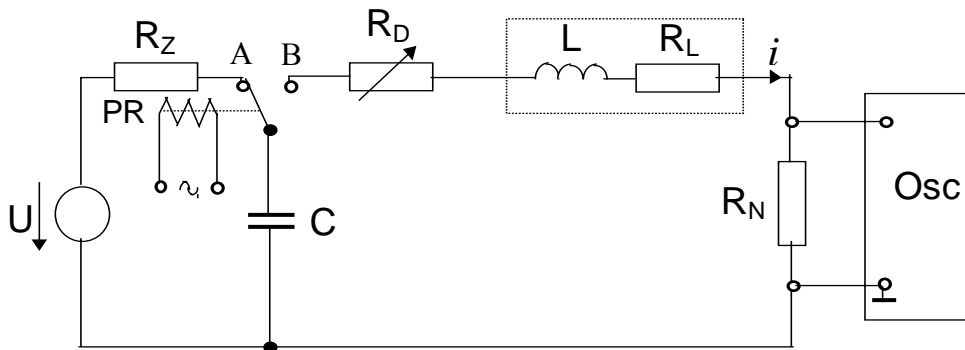
R_d - odporová dekáda   OSC - osciloskop

R_N - odporový normál   PR - polarizované relé

R_L, L - vzduchová cievka s indukčnosťou L a odporom R_L

Zapojenie:

Prístroje zapojíme podľa schémy zapojenia na obr.

Polarizované relé je napájané harmonickým napätím so sieťovou frekvenciou 50 Hz. Kontakt relé sa prepína medzi polohami A a B. V polohe A kondenzátor pripojený k zdroju a pri dostatočne malej časovej konštante $R_z C$ a nabije na napätie U . V polohe B sa nabitý kondenzátor pripojí do série s odpormi a indukčnosťou. Dôsledkom je vznik vybijacieho prúdu, ktorého časový priebeh sledujeme. Peridické prepínanie relé spôsobuje, že jav vybijania sa periodicky opakuje a je možné pozorovať ho na bežnom osciloskope. Časový priebeh prúdu je totožný s priebehom napätia na odpore R_d .

Vzťahy potrebné k výpočtu:

Časový priebeh prúdu $i(t)$ závisí od hodnoty výrazu

$$D = \frac{R^2}{4L^2} - \frac{1}{LC}$$

Indukčnosť L a kapacitu C považujeme za konštanty, veľkosť výrazu D meníme zmenou celkového odporu R v obvode. Rozlišujeme tri prípady:

a) $D > 0$ čo znamená, že $R > 2 \cdot \sqrt{\frac{L}{C}}$

Pre tento prípad je prúd v čase $t > 0$ vyjadrený ako:

$$i(t) = \frac{U}{L \cdot \sqrt{D}} \cdot e^{-\frac{R}{2L}t} \cdot \sinh(\sqrt{D} \cdot t)$$

b) $D = 0$ čo znamená, že $R = 2 \cdot \sqrt{\frac{L}{C}} = R_h$

Pre tento prípad je prúd v čase $t > 0$ vyjadrený ako:

$$i(t) = \frac{U}{L} \cdot t \cdot e^{-\frac{R}{2L}t}$$

c) $D < 0$ čo znamená, že $R < 2 \cdot \sqrt{\frac{L}{C}}$

Pre tento prípad je prúd v čase $t > 0$ vyjadrený ako:

$$i(t) = \frac{U}{L \cdot \sqrt{D}} \cdot e^{-\frac{R}{2L}t} \cdot \sin(\sqrt{D} \cdot t)$$

Popis merania a spracovania výsledkov:

Pre zadané hodnoty indukčnosti L a kapacity C vypočítame hraničný odpor obvodu R_h . Podľa požiadaviek úlohy 2 (resp. 3) celkový odpor obvodu $R = R_D + R_L + R_N$ volíme 1.5 až 2-krát väčší (menší), ako je hodnota hraničného odporu R_h . Zapojíme zdroj napätia U a polarizované relé a na osciloskope pozorujeme časový priebeh napätia na odporovom normále.

Ak je odpor odporového normálu $R_N = 1\Omega$, tak je časový priebeh napätia na normále totožný s časovým priebehom prúdu. V opačnom prípade treba hodnoty napätia (zobrazované na Y-ovej osi osciloskopu) deliť príslušnou hodnotou R. Na X-ovej osi osciloskopu môžeme odčítať časové údaje. Meranie napätia a časových diferencií je možné len v prípade, že poznáme napäťovú a časovú kalibráciu osciloskopu. Výsledky merania zaznamenajte do tabuľky 1. Do tabuľky uveďte ďalej hodnoty získané výpočtom a porovnajte s nameranými!

Tabuľka nameraných a vypočítaných hodnôt:

	$R < R_h$		$R \approx R_h$	
	namerané	vypočítané	namerané	vypočítané
$i(t_{\max})$ (mA)				
$t_{\max}$ (ms)				
t_{nul} (ms)				
$i(t_{\min})$ (mA)				
$t_{\min}$ (ms)				